

KAMRAN İMANOV

**DAVAMLI İNKİŞAFDA BİLİK
VƏ MƏDƏNİ ƏNƏNƏLƏRİN
QORUNMASI: ƏQLİ
MÜLKİYYƏT HÜQUQUNUN
ROLU**

Bakı – 2016

Kamran İmanov

Azərbaycan Respublikası Müəllif Hüquqları Agentliyinin sədri

Davamlı inkişafda bilik və mədəni ənənələrin qorunması və əqli mülkiyyət hüququnun rolu. Bakı, 2016

Bu kitabça Azərbaycan Respublikası Müəllif Hüquqları Agentliyinin sədri Kamran İmanovun Müəllif Hüquqları Agentliyinin Azərbaycan Respublikasının Mədəniyyət və Turizm Nazirliyi ilə birgə 23 aprel 2012-ci il tarixində keçirilən “Yaradıcıdan – kitaba, müəllifdən – müəlliflik hüququna” mövzusunda beynəlxalq konfransda etdiyi “Davamlı inkişafda bilik və mədəni ənənələrin qorunması və əqli mülkiyyət hüququnun rolu” adlı prezentasiya əsasında hazırlanmışdır.

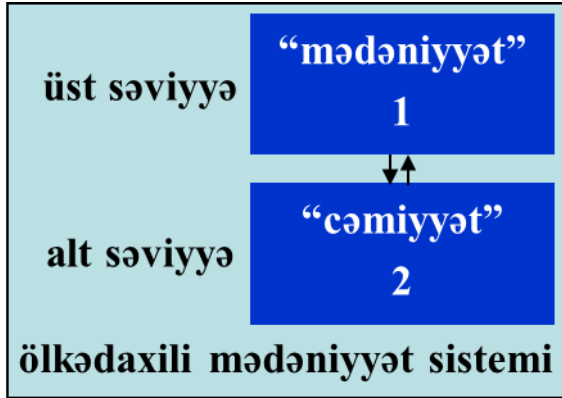
© **Azərbaycan Respublikası Müəllif Hüquqları Agentliyi**
2016

Mündəricat

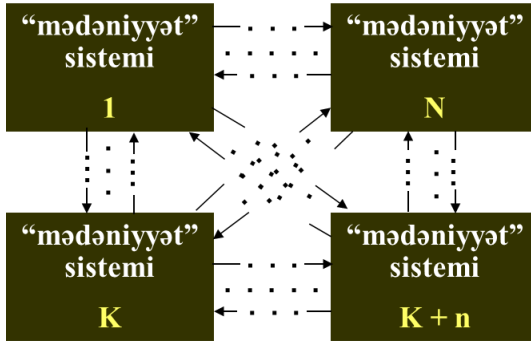
I.	Mədəniyyətin müasir anlamı cəmiyyətin davamlı inkişafının zəmini deməkdir	5
II.	Əqli mülkiyyət “mədəniyyətin” xidmətində	6
III.	ƏM fərdi və kollektiv kreativliyin qorunmasında	7
IV.	Mədəni ənənələrin (qeyri-maddi mədəni irsin) strukturu və qorunması	8
V.	Qorunub-saxlanma və hüquqi qorunma nə deməkdir?	9
VI.	Mədəni ənənələr sosial-iqtisadi inkişafda	11

I. Mədəniyyətin müasir anlamı cəmiyyətin davamlı inkişafının zəmini deməkdir

1. Mədəni müxtəliflik: ölkədə “mədəniyyət” və “cəmiyyət”in mürəkkəb sistemi kimi.

- 1-də müxtəlifliyin artması → 2-də müxtəlifliyin məhdudlaşdırılması
 - 2-də müxtəlifliyin artması → 1-də müxtəlifliyin azalması = sistemin entropiyasının artması
 - Entropiyanın artması Eşbinin qərar qəbulunda və idarəetmədə fundamental prinsipi “zəruri müxtəlifliyin” pozulmasıdır.
 - “Mədəniyyətin” özünübərpa potensialının istifadəsi (uzunmüddətli zaman kəsiyi), yoxsa siyasi iradəyə, ənənəyə əsaslanan adekvat dövlət qərarlarının verilməsi?
2. Mədəniyyətlərarası münasibətlər: mədəni müxtəlifliyin tanınması və universal dəyərlərin bölüşdürülməsi yolu ilə inteqrasiyadır.

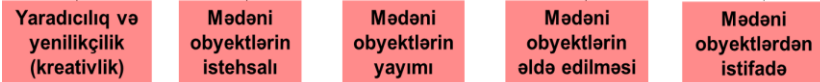
- 1-N şəxsdən ibarət olan tərəflərin əksziddiyyəti olmayan kooperativ oyun $F(f_1, \dots, f_N) \neq 0$.
- Davamlı tarazlıq nöqtəsinin ($Neş$) axtarışında məlumatın ötürülməsi, çoxtərəfli əməkdaşlıq.
- Tərəflərə fayda gətirən mədəniyyətlərarası dialoqun qurulması.

II. Əqli mülkiyyət “mədəniyyətin” xidmətində

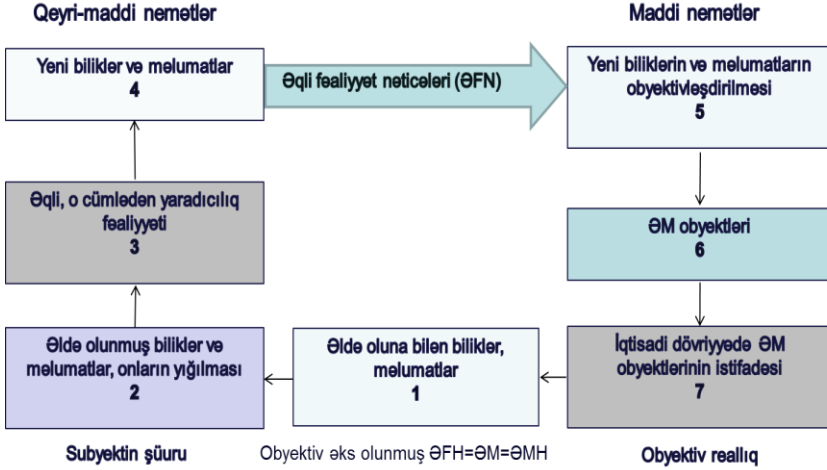
- Mədəni müxtəlifliyə hörmət və ehtiram = mədəni hüquqların, o cümlədən ƏMH həyata keçirilməsidir.
- Mədəni müxtəlifliyin tanınması və qorunub saxlanması = “mədəni kapitalda” zənginləşdirən kreativliyin və yenilikçiliyin həvəsləndirilməsidir.

“Mədəni özünüifadə müxtəlifliyinin qorunması və təşviqi haqqında Konvensiya” (2005)

Məqsəd: Cəmiyyətə fayda və xeyir gətirən aşağıdakılara əlverişli şəraitin yaradılması

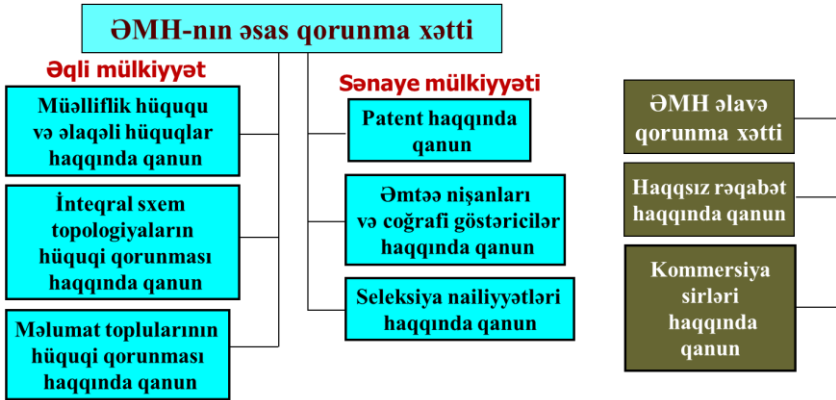

- ƏM obyektiv əks edilmiş əqli fəaliyyət nəticələri.
- ƏM yaradıcılıq və yenilikçiliyə, innovasiyalı və yaradıcılıq məhsul və xidmətlərin geniş yayılmasına əlverişli mühit formalaşdıran əsas vasitə.
- ƏM dünyası cəmiyyətdə biliklərin dövranıdır.

III. ƏM fərdi və kollektiv kreativliyin qorunmasında

- Fərdi səviyyə: müəlliflik hüququ obyektləri və sənaye mülkiyyət obyektlərini qorunmasının qanunvericilik bazası.

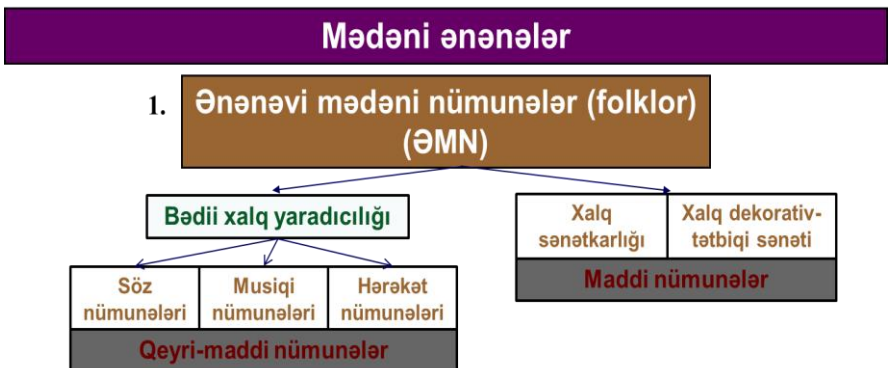

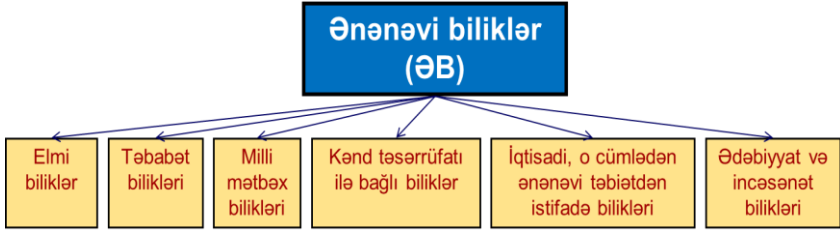
- Kollektiv səviyyə: ənənəvi mədəni nümunələrin (folklor) və ənənəvi biliklərin qorunmasının qanunvericilik bazası.

Müəlliflik hüququ və əlaqəli hüquqlar haqqında qanun

Folklor nümunələrinin hüquqi qorunması haqqında qanun

IV. Mədəni ənənələrin (qeyri-maddi mədəni irsin) strukturu və qorunması

Folklor nümunəsi – xalqın, onun ayrı-ayrı fərdləri tərəfindən yaradılan və qorunub saxlanılan, xalqın ənənəvi-bədii dəyərlərini, dünyagörüşünü, ümid və arzularını, bədii irsin xarakterik xüsusiyyətlərini özündə əks etdirən şifahi şəkildə yaradılan söz sənəti nümunələri, xalq musiqisi, oyunları və rəqsləri, xalq sənətkarlığı və tətbiqi sənət nümunələri (maddi formada olan və olmayanlar), eləcə də digər xalq yaradıcılığı nümunələri (“Azərbaycan folklor nümunələrinin hüquqi qorunması haqqında” Azərbaycan Respublikası Qanunu);

Ənənəvi biliklər - ənənəyə əsaslanan əqli yaradıcılıq fəaliyyətinin nəticəsi olan və nəsildən-nəslə ötürülərək qorunub saxlanılan sənaye, elm, ədəbiyyat və incəsənət sahəsindəki yeniliklər və yaradıcılıq nəticələri.

V. Qorunub-saxlanma və hüquqi qorunma nə deməkdir?

(UNESCO, “Qeyri-maddi mədəni irsin qorunub saxlanması” Konvensiyası, 2003-cü il)

Hüquqi qorunma

Qeyri-maddi mədəni irs obyektinə
ƏM statusunun verilməsi

Xüsusi qorunma (sui generis)

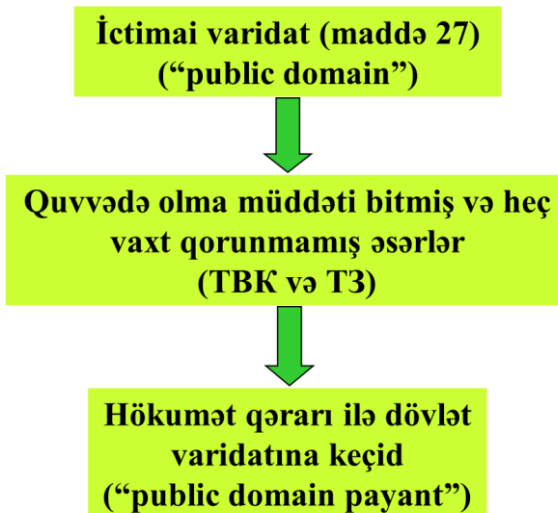
- ❖ Hüquqi qorunmanın mexanizmi:
 - ənənəvi biliklərin və ənənəvi mədəni nümunələrin xalqa (millətə) məxsus olmasının normativ-hüquqi bəyənnaməsi (xalqa məxsus mülkiyyət);
 - əqli mülkiyyətə məxsus olan hüquqi qorunma rejiminin tətbiq edilməsi;
 - qeyri-qanuni istifadəyə və xüsusən mənimsəməyə qarşı çıxması;
 - pozuntulara qarşı müəyyən edilmiş cəza sanksiyalarının həyata keçirilməsi.
- ❖ ƏMH və ƏB əqli mülkiyyətə çevrilməsi yolları:
 - xüsusi qanunvericilik və yaxud ənənəvi qanunların dəyişməsi vasitəsi ilə;
 - normativ-hüquqi aktlar vasitəsi ilə.
- ❖ Nümunələr.

a) “Azərbaycan folklor nümunələrinin hüquqi qorunması haqqında” Qanun

- Folklor nümunəsinin mənbəyi, yarandığı yerin coğrafi adı və (və ya) mənsub olduğu xalqın (cəmiyyətin) adı göstərilməlidir (maddə 8).
- 6-cı və 8-ci maddələrin tələblərinin yerinə yetirilməməsi hüquq pozuntusudur.
- Digər dövlətlərin hüquqi və fiziki şəxsləri Azərbaycan Respublikasının hüdudlarından kənarında folklor nümunələrindən kommersiya məqsədi ilə yalnız müvafiq icra hakimiyyəti orqanının icazəsi əsasında və istifadəyə görə haqq ödəməklə istifadə edə bilərlər (maddə 6.3).

b) “Müəllif hüquqları və əlaqəli hüquqlar haqqında” Qanun

VI. Mədəni ənənələr sosial-iqtisadi inkişafda

1. Ənənələr sadəcə humanitar deyil, üstəlik təbii-elmi fenomendir.

2. Ənənələrin yaranması düşünülmüş, rasionallıq niyyətin nəticəsi deyil, təbii seçmə və seleksiya yoludur.
3. Mədəniyyət nə təbii məhsul, nə də süni törəmədir.
4. Mədəniyyət və mədəniyyətin evolyusiyası: “Adət və ənənələr məntiq, psixoloji və zaman mənasında instinkt və idrak arasında yerləşir” (F. fon Xayek).
5. Ənənələrin yaranma və dəyişilmə yolu, onların ötürülməsi.
6. Ənənələr – mühit şərtlərinə uyğunlaşan qeyri-rasional alətlərdir.
7. Ənənələr dəyərli mədəni resurs olmaqla yanaşı, iqtisadi, ərazi inkişafı resursudur.
8. Ənənələrin nəzərə alınması və qeyri-klassik rasionallıq (Xayek paradoksu).